

Anna Majdzińska

Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej
a_majdzinska@uni.lodz.pl

DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNA CHARAKTERYSTYKA POTENCJALNYCH ZASOBÓW PRACY W KRAJACH EUROPEJSKICH

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiona została analiza subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy (tj. ludności w wieku 15-64 lata) pod względem niektórych charakterystyk społeczno-demograficznych w krajach Unii Europejskiej oraz wybranych pozostałych krajach europejskich w latach 2000-2030. W szczególności rozważona została struktura wieku oraz poziom wykształcenia tej subpopulacji.

Słowa kluczowe: potencjalne zasoby pracy, struktura według wieku, struktura według wykształcenia, kraje europejskie.

Wprowadzenie

Mianem potencjalnych zasobów pracy określana jest subpopulacja osób w wieku 15-64 lata (według kryterium biologicznego) lub osób w wieku produkcyjnym (według kryterium ekonomicznego)¹.

¹ To jest obecnie w Polsce w wieku 18-59 kobiety/64 mężczyźni, ale na skutek reformy systemu emerytalnego górne granice wieku produkcyjnego stopniowo będą się zwiększać, osiągając w 2040 r. wartość wynoszącą 67 lat zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. Prezentowany w opracowaniu podział według kryterium biologicznego w dużym stopniu utożsamić można z kryterium ekonomicznym. Informacje na ten temat w poszczególnych krajach są dosyć trudne do uzyskania. Ponadto, ze względu na różne granice wieku emerytalnego, zakres porównywalności tych danych jest ograniczony.

Część tej subpopulacji wykazująca aktywność zawodową stanowi realne zasoby pracy. Stopień aktywności zawodowej ludności determinowany jest wieloma czynnikami, zarówno ekonomicznymi, jak i społecznymi. Wśród tych pierwszych istotne znaczenie mają poziom wykształcenia i posiadane kwalifikacje zawodowe, a także wielkość zgłaszanego popytu na pracę.

Celem artykułu jest charakterystyka subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy pod względem społeczno-demograficznym w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w latach 2000 i 2014 oraz w perspektywie do 2030 r.² Przedstawiony w tym względzie został obecny opis struktury wieku tej subpopulacji oraz jej analiza z punktu widzenia poziomu wykształcenia.

Obrany cel badań wynikał z faktu, że kraje europejskie są znacznie zróżnicowane między sobą zarówno pod względem wielkości zasobów pracy, jak i wspomnianych cech społeczno-demograficznych tej subpopulacji. Rezultatem oceny tego zróżnicowania jest syntetyczny obraz omawianej frakcji nie tylko w ujęciu ilościowym, ale i jakościowym, w wyniku czego wskazane zostały obszary relatywnie niskiej i wysokiej podaży pracy.

W tekście zwrócono także uwagę na realne zasoby pracy, czyli zasoby ludności aktywnej zawodowo. Źródłem danych wykorzystanych w dalszych analizach były publikacje dotyczące charakterystyk społeczno-demograficznych dostępne na stronie internetowej Eurostatu.

1. Charakterystyka demograficzna potencjalnych zasobów pracy

Odsetek subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy (czyli w tym przypadku osób w wieku 15-64 lata) jest znacznie zróżnicowany w krajach europejskich. W większości z nich uległ on znacznemu zmniejszeniu na przestrzeni minionej dekady i tendencja ta w świetle prognoz utrzyma się w perspektywie kolejnych lat (zob. rys. 1).

² Według stanu na 1 stycznia.

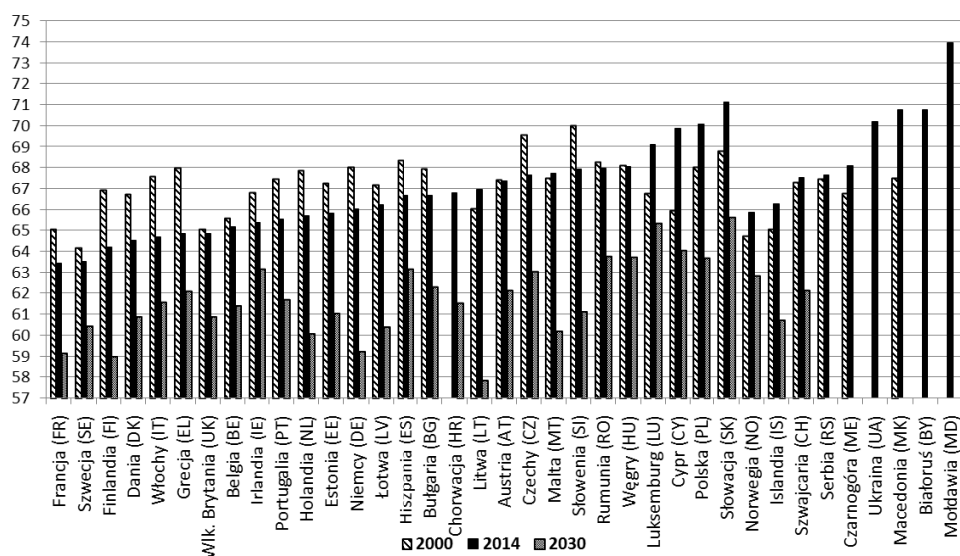
Spadek ten przede wszystkim wynika z postępującego we wszystkich krajach europejskich procesu demograficznego starzenia się³, definiowanego jako sukcesywny, systematycznie występujący wzrost udziałów osób starszych w populacji [Holzer, 2003, s. 139; Okólski i Fihel, 2012, s. 143], przy czym jako próg starości współcześnie najczęściej przyjmowany jest wiek 65 lat. Jest on także następstwem zmniejszającego się w większości krajów europejskich poziomu dzietności, w wyniku czego obecne pokolenia dzieci nie rekompensują liczebnie frakcji osób starszych.

Spośród krajów Unii Europejskiej w 2014 r. odsetek osób w wieku 15-64 lata był najwyższy w Słowacji (71,1%), Polsce (70,1%) oraz na Cyprze (69,9%), najniższy zaś we Francji, w Szwecji, Danii, Finlandii, we Włoszech, w Grecji i Wielkiej Brytanii (poniżej 65%). Według prognoz⁴ Eurostatu w perspektywie kilkunastu lat we wszystkich krajach Wspólnoty odnotowany zostanie spadek odsetka omawianej subpopulacji. W 2030 r. najwyższym jej udziałem w populacji prawdopodobnie legitymować się będą Słowacja i Luksemburg, najniższym zaś Litwa, Finlandia, Francja i Niemcy (zob. rys. 1).

Odnosząc się w tym względzie do sytuacji w Polsce można stwierdzić, że obecnie wydaje się ona relatywnie korzystna na tle pozostałych krajów europejskich – frakcja stanowiąca potencjalne zasoby pracy jest, jak już wspomiano, względnie wysoka. Jednakże z powodu postępującego procesu starzenia się populacji (co jest przede wszystkim następstwem niskiego poziomu dzietności) ulegnie ona zmniejszeniu w ciągu kilku najbliższych lat (próg starości demograficznej będą przekraczać liczne roczniki wyżu demograficznego z lat 50. XX w., nierekompensowane liczebnie przez młodsze pokolenia).

³ Obecnie do głównych czynników determinujących proces starzenia się populacji krajów europejskich zalicza się spadek poziomu dzietności (znacznie poniżej poziomu gwarantującego prostą zastępowalność generacji, tj. poniżej 2,1) oraz spadek umieralności ludności w starszych grupach wieku, czyli wydłużanie się przeciętnego dalszego trwania życia. Istotne znaczenie w tym względzie mają również migracje. Wśród najpoważniejszych następstw postępującego procesu starzenia się populacji ocenianych negatywnie wymienia się m.in. spadek stabilności finansowej systemów emerytalnych i zmniejszanie się frakcji potencjalnych zasobów pracy. Szerzej na temat procesu starzenia się populacji europejskich oraz jego następstw pisano m.in. w publikacjach: Kurkiewicz [2012], Nyce i Schieber [2005], United Nations [2015].

⁴ Według wariantu średniego prognozy, przy założeniu nieznacznie wzrastającego poziomu dzietności w większości krajów, wydłużaniu się przeciętnego dalszego trwania życia ludności i z uwzględnieniem przewidywanych zmian w saldzie migracji (zob. [Eurostat, *Statistics Database*]).

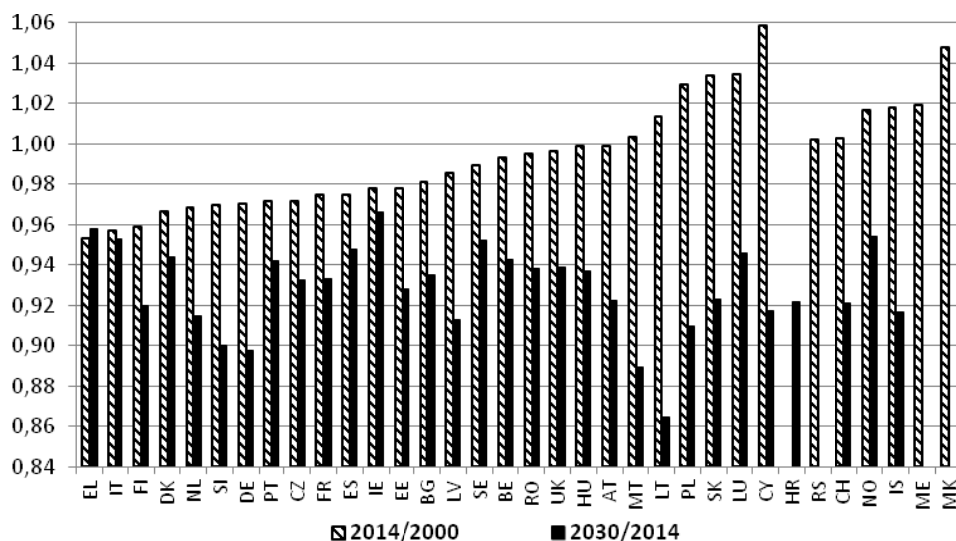
Rys. 1. Odsetek ludności w wieku 15-64 lata w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w latach 2000, 2014 i 2030 (w %)

Uwaga: Uporządkowanie krajów według wartości dla 2014 r.

Dane dla Białorusi, Ukrainy i Mołdawii dotyczą 2013 r. Brak danych dla Chorwacji dotyczących 2000 r., dla Serbii, Czarnogóry, Macedonii dotyczących 2030 r., a także Białorusi, Ukrainy i Mołdawii dotyczących lat 2000 i 2030.

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Jak już wspomniano, w ciągu minionej dekady w większości rozważanych krajów nastąpił spadek odsetka subpopulacji w wieku 15-64 lata (zob. rys. 2). Obliczone indeksy dynamiki wskazują, że na przestrzeni lat 2000-2014 spadek ten był największy w Grecji (o 4,6%) oraz we Włoszech i Finlandii (odpowiednio o 4,3% i 4,1%). Natomiast sześć krajów Wspólnoty (w tym Polska) charakteryzowało się wzrostem omawianej frakcji w rozpatrywanym okresie, najwyższym Cypr (o 5,9%). W perspektywie kolejnych kilkunastu lat, tj. w okresie 2014-2030, wszystkie kraje Wspólnoty doświadczą spadku odsetka tej subpopulacji, przy czym prawdopodobnie będzie on największy na Litwie (o 13,5%), na Malcie (o 11,1%), Niemczech i Słowenii (odpowiednio o 10,3% i 10,0%), a także w Polsce (o 9,1%).

Rys. 2. Dynamika zmian odsetka ludności w wieku 15-64 lata w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w latach 2000-2014 oraz 2014-2030 (odpowiednio 2000 = 1 oraz 2014 = 1)

Uwaga: Uporządkowanie krajów według wartości dla 2014 r.

Dane dla Białorusi, Ukrainy i Mołdawii dotyczą 2013 r. Brak danych dla Chorwacji dotyczących 2000 r., dla Serbii, Czarnogóry, Macedonii dotyczących 2030 r., a także Białorusi, Ukrainy i Mołdawii dotyczących lat 2000 i 2030.

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Różnice w wielkościach omawianej frakcji wynikają ze zróżnicowania struktury wieku subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy w krajach europejskich. Spośród krajów UE najniższym odsetkiem najmłodszej grupy wieku (tj. 15-24 lata) w 2014 r. legitymowały się Hiszpania, Słowenia i Włochy, najwyższym zaś Cypr, Dania, Litwa i Szwecja (zob. tabela 1). Z kolei najniższym odsetkiem najstarszej z tych grup wieku (tj. 55-64 lata) legitymowały się Irlandia, Luksemburg i Cypr, najwyższym zaś Finlandia oraz Węgry, Chorwacja i Bułgaria.

Korzystnie jest, gdy odsetek najmłodszej z zaprezentowanych grup wieku (15-24 lata) jest wyższy lub przynajmniej równoważy frakcję najstarszą (55-64 lata) – wówczas można mówić o zastępowalności subpopulacji znajdującej się

na przedpolu wieku emerytalnego grupą „wejścia” na rynek pracy⁵. Jest to istotne w kontekście ekonomicznych następstw starzenia się populacji, szczególnie z punktu widzenia rynku pracy i stabilności finansowej systemów emerytalnych. W większości krajów europejskich starsza z wymienionych dwóch subpopulacji przewyższa młodszą z nich, w rezultacie czego obserwowany jest spadek potencjalnych zasobów pracy. Wspomniane zmiany w strukturze wieku ludności w wielu krajach stały się m.in. przyczynkiem do przesunięcia górnej granicy wieku emerytalnego⁶, a także zrównaniu go dla obu płci⁷.

W 2014 r. w większości krajów UE subpopulacja w wieku 55-64 lata liczebnie przeważała nad subpopulacją w wieku 15-24 lata. Przewaga ta była największa w Słowenii, Bułgarii, Czechach, we Włoszech i w Niemczech (gdzie na 100 osób w wieku 55-64 lata przypadało 72-80 osób w wieku 15-24 lata). Sytuacją odwrotną, tj. przewagą młodszej z tych frakcji, legitymowało się siedem krajów: Dania, Litwa, Szwecja, Luksemburg, Irlandia, Wielka Brytania i Cypr (w wymienionych jako trzy ostatnie krajach na 100 osób w wieku 55-64 lata przypadało odpowiednio 110, 112 i 125 osób w wieku 15-24 lata). W 2030 r. wyraźną przewagą młodszej z tych dwóch subpopulacji prawdopodobnie legitymować się będzie jedynie Irlandia (gdzie na 100 osób w wieku 55-64 lata przypadać będzie 117 osób w wieku 15-24 lata), natomiast frakcje te będą sobie liczebnie niemal równe w Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Szwecji, Finlandii i Luksemburgu. W pozostałych krajach odnotowana będzie przewaga starszej z tych dwóch subpopulacji (największa w Niemczech, Portugalii, Włoszech, Hiszpanii i Grecji, gdzie na 100 osób w wieku 55-65 lat przypadać będzie 63-70 osób w wieku 15-24 lata).

⁵ W pierwszej z tych grup znalazły się roczniki stanowiące grupę przedpola i początku aktywności zawodowej (grupa „wejścia” na rynek pracy), w drugiej zaś roczniki stanowiące grupę przedpola i początku wieku emerytalnego (grupa „wyjścia”), w związku z tym grup tych nie można w pełni utożsamiać z rocznikami tworzącymi przedpole wieku produkcyjnego i emerytalnego. Powodem przyjęcia proponowanego podejścia są różne granice wieku emerytalnego obowiązujące w krajach europejskich.

⁶ W większości krajów Wspólnoty przeprowadzane (lub planowane) są reformy systemów emerytalnych, mające na celu m.in. podniesienie dolnej granicy wieku poprodukcyjnego. Reformy te na razie nie są planowane na Cyprze, w Szwecji i w Irlandii, przy czym w krajach tych wiek przejścia na emeryturę jest jednakowy dla kobiet i mężczyzn [MSZ, 2012, s. 2].

⁷ „W systemach emerytalnych różnicowanie wieku emerytalnego według płci ma długą tradycję i miało swoje źródła w postrzeganiu kobiet jako osób o słabszej konstrukcji psychofizycznej oraz w chęci zrekompensowania kobiecie nadmiernego obciążenia podwójną rolą rodzinną i zawodową. Obserwowany od wielu lat wzrost poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej kobiet, zmiana modelu rodziny z jednym żywicielem w kierunku rodziny z dwoma żywicielami, a także przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć tworzą nowy kontekst społeczno-ekonomiczny dla określania wieku emerytalnego” [Kłós, 2008, s. 1].

Tabela 1. Struktura wieku subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

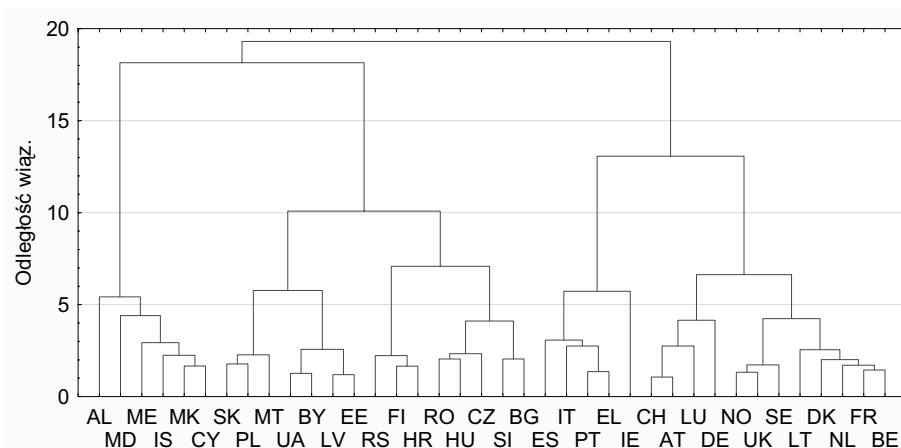
Kraj	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	Kraj c.d.	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64
Kraje Unii Europejskiej						Kraje Unii Europejskiej c.d.					
Austria (AT)	17,7	19,7	20,5	24,2	17,9	Portugalia (PT)	16,3	18,7	23,4	22,2	19,5
Belgia (BE)	18,3	19,9	20,6	22,2	19,1	Rumunia (RO)	16,8	20,5	23,2	19,0	20,4
Bułgaria (BG)	15,6	20,4	22,4	20,3	21,3	Słowacja (SK)	17,7	22,5	21,9	18,9	19,0
Chorwacja (HR)	17,5	20,1	19,9	21,4	21,2	Słowenia (SI)	14,9	20,7	21,6	22,0	20,8
Cypr (CY)	20,4	24,0	20,2	19,0	16,4	Szwecja (SE)	19,8	20,1	20,4	20,9	18,7
Czechy (CZ)	15,8	20,8	24,2	18,9	20,2	Węgry (HU)	17,5	19,2	23,5	18,7	21,2
Dania (DK)	20,0	18,1	20,7	22,2	19,1	Wlk. Brytania (UK)	19,6	20,9	20,2	21,7	17,5
Estonia (EE)	17,0	21,8	21,0	20,4	19,8	Włochy (IT)	15,2	17,8	23,6	24,1	19,3
Finlandia (FI)	18,7	19,7	18,7	21,2	21,6	Pozostałe, wybrane kraje europejskie					
Francja (FR)	18,7	19,3	20,7	21,4	19,8	Albania (AL)	24,4	20,2	18,2	20,5	16,7
Grecja (EL)	16,0	20,0	23,3	21,9	18,8	Białoruś (BY)	18,2	22,2	19,6	21,8	18,2
Hiszpania (ES)	14,6	20,0	25,5	22,7	17,3	Czarnogóra (ME)	19,7	21,4	19,8	20,0	19,1
Holandia (NL)	18,6	18,5	20,3	23,0	19,7	Islandia (IS)	21,9	21,4	19,6	19,9	17,2
Irlandia (IE)	17,5	23,0	23,7	20,0	15,9	Macedonia (MK)	20,1	22,4	20,5	19,8	17,3
Litwa (LT)	19,8	18,8	19,8	22,7	18,9	Mołdawia (MD)	21,9	24,4	18,3	19,2	16,2
Luksemburg (LU)	17,4	21,3	22,5	22,4	16,3	Norwegia (NO)	19,8	20,3	21,4	20,7	17,8
Łotwa (LV)	17,1	21,2	20,4	21,6	19,7	Serbia (RS)	16,7	19,9	20,3	20,2	22,9
Malta (MT)	19,1	21,6	19,6	19,1	20,6	Szwajcaria (CH)	17,1	20,3	21,2	23,5	17,9
Niemcy (DE)	16,3	18,9	19,1	25,5	20,2	Ukraina (UA)	17,7	23,1	20,0	20,7	18,5
Polska (PL)	17,7	22,9	20,4	18,3	20,7						

Uwaga: Dane dla Białorusi, Mołdawii i Ukrainy dotyczą 2013 r.

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

W celu oceny wzajemnego podobieństwa rozważanych krajów pod względem struktury wieku potencjalnych zasobów pracy w 2014 r.⁸ przeprowadzone zostało ich grupowanie. Uzyskane rezultaty, zaprezentowane na rys. 3 w postaci dendrogramu, wskazały grupy krajów podobnych do siebie w badanym względzie, na różnych poziomach agregacji.

⁸ Grupowanie to zostało przeprowadzone przy wykorzystaniu metody Warda, w oparciu o procentowe, pięcioletnie grupy wieku ludności w wieku 15-64 lata. Jako miarę odległości zastosowano odległość euklidesową.

Rys. 3. Grupowanie krajów UE oraz wybranych pozostałych krajów europejskich metodą Warda z punktu widzenia struktury wieku subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy w 2014 r.

Źródło: Eurostat, opracowanie własne w programie Statistica.

Z zaprezentowanych informacji wynika, że rozważane kraje podzielić można na trzy zasadnicze grupy, te z kolei na mniej liczne skupienia, bardziej szczegółowo przedstawiające podobieństwo krajów w badanym względzie⁹ (zob. rys. 3). Przykładowo Polska w 2014 r. wykazywała największe podobieństwo pod względem struktury wieku potencjalnych zasobów pracy do Słowacji, a następnie do Malty, Ukraina – do Białorusi, Łotwa zaś do Estonii, przy czym wszystkie wymienione kraje zawierają się w jednym skupieniu, wykazując relatywnie znaczne wzajemne podobieństwo w analizowanym aspekcie. Jako inny przykład wskazać można Szwajcarię, której struktura wieku potencjalnych zasobów pracy wykazuje największe wzajemne podobieństwo do Austrii, oba te kraje z kolei podobne są do Luksemburga, a do wymienionych trzech państw relatywnie wysokie podobieństwo wykazują Niemcy.

Podobieństwo w zakresie struktury wieku ludności (w tym potencjalnych zasobów pracy) w znacznym stopniu determinowane jest położeniem geograficznym krajów i wynikającymi z niego historycznymi i kulturowymi uwarunkowaniami. Przykładowo, wysokie wzajemne podobieństwo w badanym względzie wykazały kraje Europy Południowej (Włochy, Hiszpania, Portugalia i Grecja), wspomniane już postsocjalistyczne kraje Europy Wschodniej (Polska,

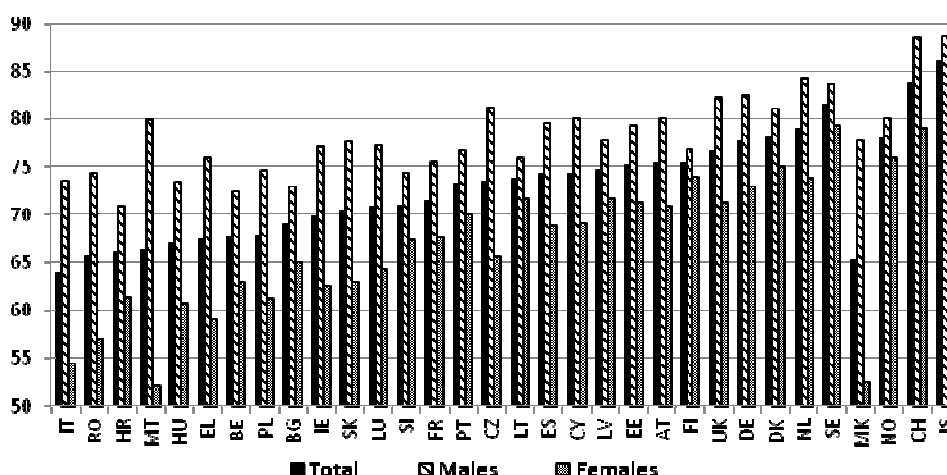
⁹ Za pomocą odpowiednich metod statystycznych można dokonać oceny efektywności grupowania na poszczególnych etapach agregacji, wskazując tym samym najbardziej optymalny podział na skupienia złożone z krajów podobnych do siebie w badanym względzie.

Słowacja, Ukraina, Białoruś i Łotwa), a także inne kraje byłego bloku wschodniego (Rumunia, Węgry, Czechy, Bułgaria i Słowenia).

2. Aktywność zawodowa ludności

Jak już wspomniano, tylko część subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy (tj. osoby w wieku 15-64 lata) stanowi realne zasoby pracy. Zasoby te tworzone są przez ludność aktywną zawodowo (na którą składają się zarówno osoby pracujące, jak i bezrobotne, ale gotowe podjąć pracę).

W krajach europejskich poziom aktywności zawodowej ludności jest zróżnicowany, zarówno w obrębie grup wieku, jak i płci¹⁰. W 2014 r. relatywnie najwyższą stopą aktywności zawodowej w grupie wieku 15-64 lata spośród krajów Wspólnoty charakteryzowały się Szwecja, Niderlandy, Dania i Niemcy (78-82%), najniższą zaś Włochy, Rumunia, Chorwacja, Malta (64-66%). W Polsce omawiany współczynnik wyniósł 67,9%. We wszystkich krajach europejskich wyższą aktywność zawodową wykazują mężczyźni, przy czym różnice w tym względzie są najwyższe w krajach Europy Południowej (zob. rys. 4).

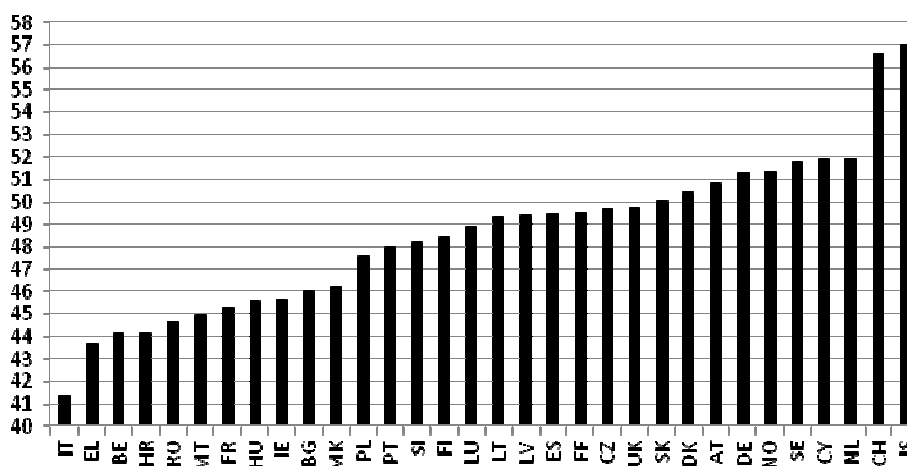

Rys. 4. Stopa aktywności zawodowej ludności w wieku 15-64 lata w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w 2014 r. ogółem i wg płci (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

¹⁰ Zob. także: Eurostat [2014, s. 99-100] oraz Dalen i in. [2006, s. 12-13].

Biorąc pod uwagę frakcję potencjalnych zasobów pracy oraz aktywność zawodową ludności w wieku 15-64 lata można stwierdzić, że w 2014 r. spośród krajów UE najniższym odsetkiem realnych zasobów pracy w populacji ogółem legitymowały się Włochy (41,3%) oraz Grecja, Belgia i Chorwacja (43,7-44,1%), najwyższym zaś Holandia (51,9%), a także Niemcy, Norwegia, Szwecja, Cypr (52-53%). Oczywiście we wszystkich krajach całkowita frakcja aktywnych zawodowo w populacji jest wyższa niż zaprezentowane dane, gdyż obejmuje także ludność spoza rozpatrywanego przedziału wieku. Szacuje się, że spadek liczby osób będących w wieku produkcyjnym przyczyni się do wzrostu stopy aktywności zawodowej w krajach UE. W 2020 r. w grupie wieku 20-64 lata przewidywany poziom tego współczynnika wyniesie 75% (w 2012 r. wyniósł on 68,3%) [Eurostat, 2014, s. 96].

Rys. 5. Odsetek ludności w wieku 15-64 lata stanowiącej realne zasoby pracy w krajach Unii Europejskiej oraz w wybranych pozostałych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

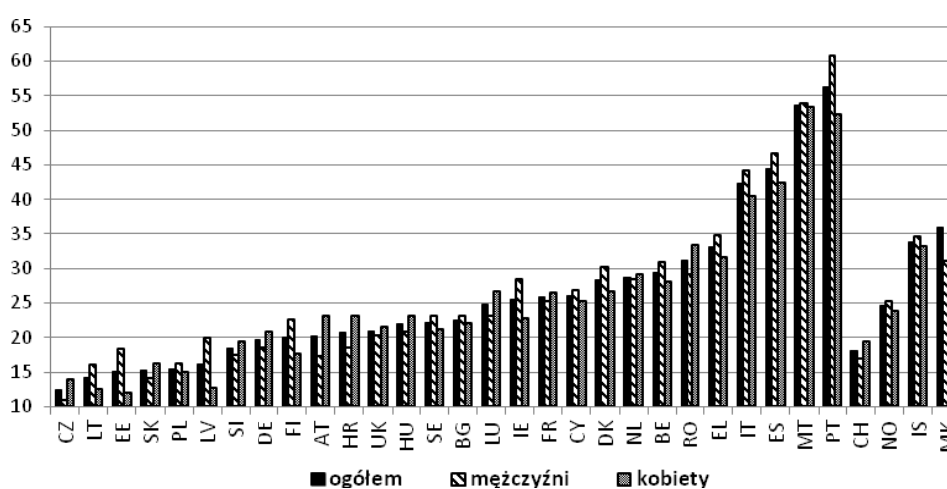
Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

3. Poziom wykształcenia subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy

Aktywność zawodowa w znacznym stopniu warunkowana jest poziomem wykształcenia ludności – zazwyczaj im jest ono wyższe, tym mniejsza trudność w znalezieniu pracy i wyższa gotowość utrzymywania tej aktywności. Kraje europejskie różnią się pomiędzy sobą pod względem struktury wykształcenia ludności. Różnice te dotyczą każdego poziomu, jednakże cechą wspólną wszyst-

kich państw jest wzrost frakcji z wykształceniem wyższym przy spadku odsetka osób legitymujących się niższymi poziomami wykształcenia.

Na rys. 5-7 przedstawione zostały odsetki subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy według poszczególnych poziomów wykształcenia w krajach UE oraz wybranych pozostałych krajach europejskich w 2014 r. Z zaprezentowanych informacji można odczytać, że współcześnie spośród krajów UE najwyższym odsetkiem ludności w wieku 15-64 lata legitymującej się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym charakteryzują się: Portugalia i Malta, a także Włochy i Hiszpania, najniższym zaś Czechy, Litwa, Estonia, Słowacja i Polska (zob. rys. 6).

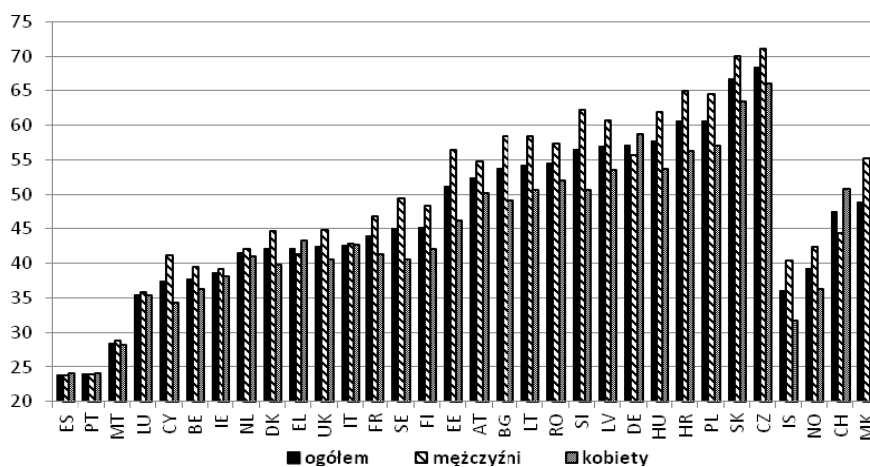

Uwaga: Uporządkowanie krajów według wartości odsetka ogółem.

Rys. 6. Odsetek populacji w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie co najwyżej gimnazjalne w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Spśród krajów Wspólnoty w 2014 r. najwyższym odsetkiem ludności w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie średnie legitymowały się Czechy i Słowacja, a także Polska, Chorwacja i Węgry, najniższym zaś Hiszpania i Portugalia (zob. rys. 7).

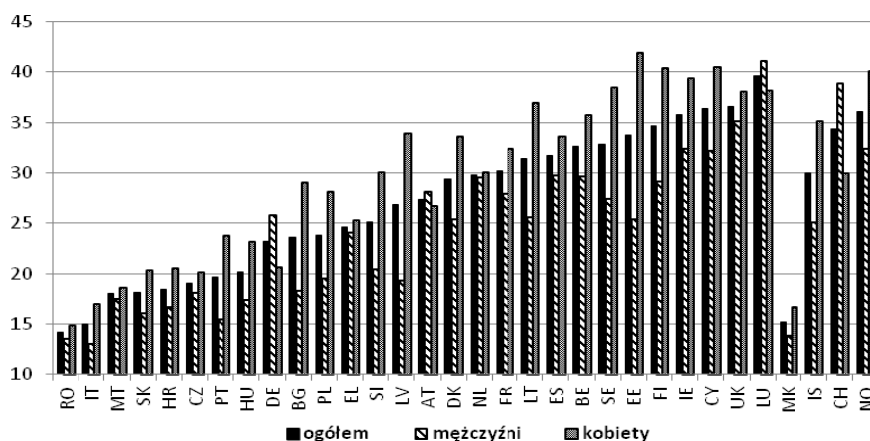

Uwaga: Uporządkowanie krajów według wartości odsetka ogółem.

Rys. 7. Odsetek populacji w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie średnie w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Znaczne terytorialne zróżnicowanie obserwowane jest także w przypadku odsetka ludności w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie wyższe. W 2014 r. najwyższy jej udział zaobserwowany został w Luksemburgu, Wielkiej Brytanii, Irlandii i na Cyprze, najniższy zaś w Rumunii i we Włoszech (zob. rys. 8).

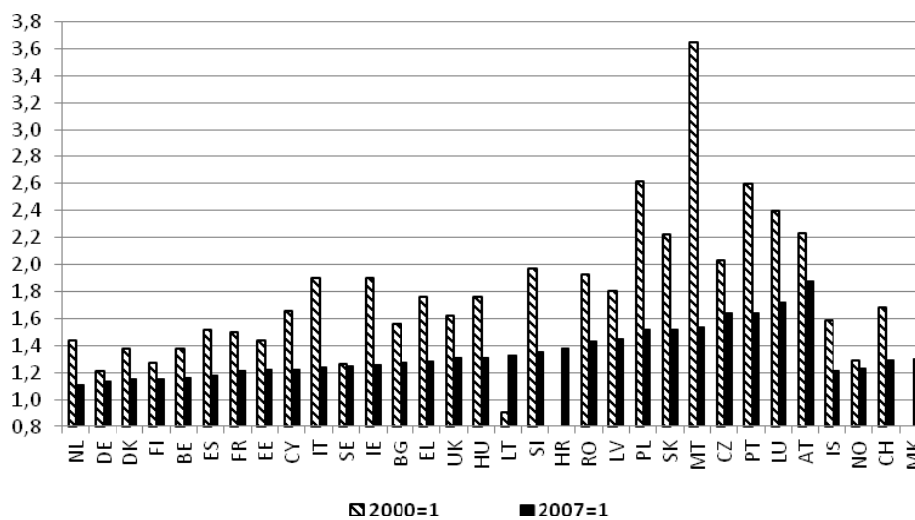

Uwaga: Uporządkowanie krajów według wartości odsetka ogółem.

Rys. 8. Odsetek populacji w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie wyższe w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Jak już wspomniano, na przestrzeni minionej dekady w niemalże wszystkich rozważanych krajach (z wyjątkiem Litwy) zaobserwowany został wzrost odsetka subpopulacji w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie wyższe (zob. rys. 9). Spośród krajów UE w latach 2000-2014 wzrost ten był największy na Malcie (o 264%), w Polsce (o 161%), Portugalii (o 159%) oraz w Luksemburgu (o 139%), najniższy zaś w Niemczech (o 21%). Spadek natomiast w tym okresie odnotowany został na Litwie (o 10%).

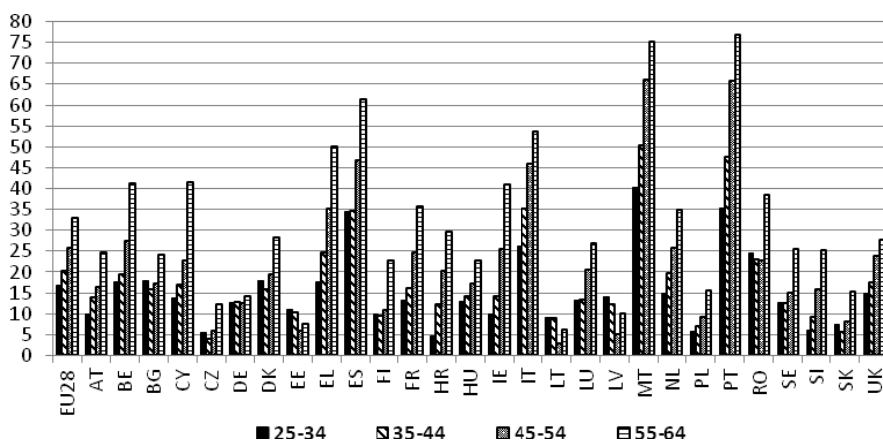
Uwaga: Uporządkowanie krajów według dynamiki w latach 2007-2014. Brak danych dla Chorwacji i Macedonii dotyczących 2000 r.

Rys. 9. Dynamika zmian odsetka populacji w wieku 15-64 lata posiadającej wykształcenie wyższe w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w latach 2000-2014 r. (2000 = 1) oraz 2007-2014 (2007 = 1)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

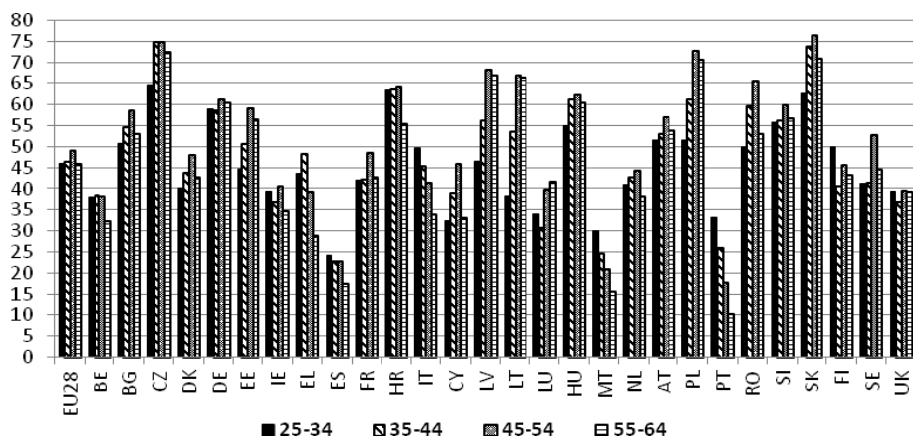
Na kolejnych trzech wykresach (rys. 10-12) przedstawione zostały udziały ludności posiadającej dany poziom wykształcenia w poszczególnych grupach wieku subpopulacji tworzącej potencjalne zasoby pracy. W niemalże wszystkich rozważanych krajach widoczne jest zwiększanie się z wiekiem frakcji osób posiadających najniższy poziom wykształcenia (zob. rys. 10) oraz spadek z wiekiem odsetka subpopulacji legitymującej się wykształceniem wyższym (zob. rys. 12). Wielkości frakcji osób posiadających wykształcenie średnie są zbliżone w poszczególnych grupach wieku – w tym przypadku nie ma widocznej tendencji (zob. rys. 11).

Rozważając nieco szerzej subpopulację z wykształceniem wyższym można wskazać zależność, że w krajach najwyżej rozwiniętych społeczno-ekonomicznie spośród rozważanych odsetki tej frakcji charakteryzują się względnie zbliżonym poziomem w poszczególnych grupach wieku. Natomiast w krajach nieco słabiej rozwiniętych dysproporcje te (szczególnie w odniesieniu do dwóch najmłodszych grup) są znacznie większe (np. w Polsce, w Słowacji, na Cyprze).

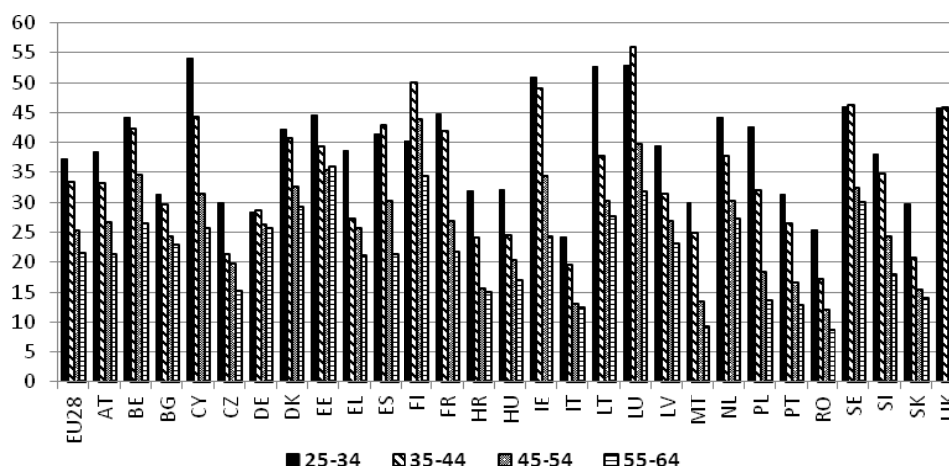
Rys. 10. Odsetki populacji posiadających wykształcenie co najwyżej gimnazjalne w danej grupie wieku w krajach Unii Europejskiej w 2014 r. (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Rys. 11. Odsetki populacji posiadających wykształcenie średnie w danej grupie wieku w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

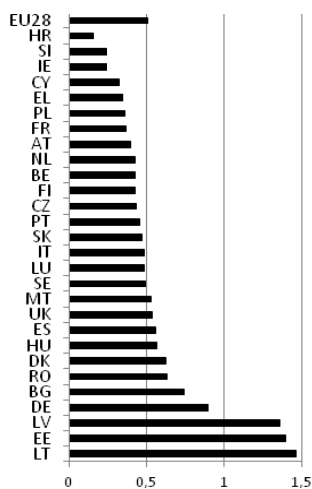

Rys. 12. Odsetki populacji posiadających wykształcenie wyższe w danej grupie wieku w krajach Unii Europejskiej oraz innych wybranych krajach europejskich w 2014 r. (w %)

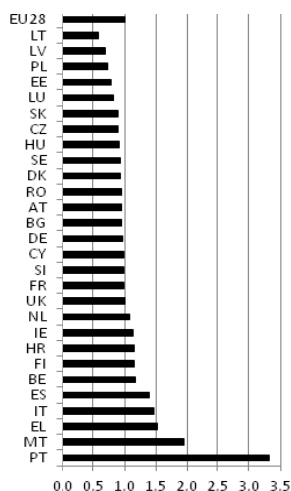
Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

W większości rozważanych krajów w 2014 r. największe dysproporcje dla udziałów w poszczególnych poziomach wykształcenia obserwowane były pomiędzy najmłodszą i najstarszą z prezentowanych grup wieku, tj. 25-34 i 55-64 lata. W celu zobrazowania tych różnic na rys. 13-15 przedstawione zostały ilorazy tych dwóch subpopulacji według poziomu wykształcenia. Z informacji tych wynika, że:

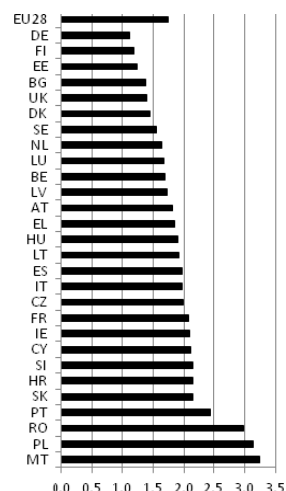
- w przypadku udziałów wykształcenia co najwyżej gimnazjalnego w zdecydowanej większości tych krajów (z wyjątkiem republik nadbałtyckich) występuje wyraźna relatywna przewaga starszej z tych subpopulacji nad młodszą,
- w przypadku wykształcenia średniego w większości tych krajów występują względnie podobne wartości obu porównywanych frakcji (z wyjątkiem republik nadbałtyckich i Polski, gdzie widoczna jest znaczna przewaga subpopulacji w wieku 55-64 lata, a także krajów śródziemnomorskich, gdzie występuje znacząca przewaga subpopulacji w wieku 25-34 lata),
- w przypadku wykształcenia wyższego we wszystkich krajach obserwowana jest relatywna przewaga młodszej z tych frakcji nad starszą (przy czym największe różnice w tym względzie występują w Polsce, na Malcie, w Rumunii i Portugalii).

Rys. 13. Iloraz odsetków populacji z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym w grupie wieku 25-34 do osób w grupie wieku 55-64 w krajach europejskich w 2014 r.
Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Rys. 14. Iloraz odsetków populacji z wykształceniem średnim w grupie wieku 25-34 do osób w grupie wieku 55-64 w krajach europejskich w 2014 r.
Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Rys. 15. Iloraz odsetków populacji z wykształceniem wyższym w grupie wieku 25-34 do osób w grupie wieku 55-64 w krajach europejskich w 2014 r.
Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

Podsumowanie

Potencjalne zasoby pracy są determinowane przez procesy demograficzne – ich rozmiary (obecne i przyszłe) określane są przez stan i strukturę ludności, a także pośrednio przez poziom płodności, umieralności oraz natężenie migracji w danej populacji. Frakcja ta stanowi o możliwej podaży siły roboczej, której realne zasoby określa aktywność zawodowa. Ta z kolei, w znacznym stopniu, zależy od poziomu wykształcenia ludności oraz posiadanych kwalifikacji zawodowych. W tym miejscu należy podkreślić, że nie istnieje proste przełożenie pomiędzy wzrostem odsetka subpopulacji z wykształceniem wyższym a stopą aktywności zawodowej ludności, o czym świadczyć może chociażby przykład Polski.

Położenie geograficzne krajów i wynikające z niego historyczne i kulturowe uwarunkowania w znacznym stopniu determinują ich podobieństwo w zakresie struktury wieku ludności (w tym potencjalnych zasobów pracy). Obecnie podobieństwo to jest najwyższe wśród państw Europy Południowej, a także wśród większości postsocjalistycznych krajów Europy Wschodniej.

W większości krajów europejskich na skutek postępującego procesu starzenia się ludności obserwowany jest (lub w niedalekim horyzoncie czasowym zacznie być) ubytek potencjalnych zasobów pracy. Sytuacja ta może być szczególnie problematyczna w państwach o relatywnie niskiej stopie aktywności zawodowej (np. we Włoszech). Obserwowane w tych krajach zmiany w strukturze wieku ludności w wielu przypadkach stały się m.in. przyczynkiem do przesunięcia górnej granicy wieku emerytalnego, a także zrównaniu go dla obu płci.

Literatura

- Dalen H. van, Henkens K., Henderikse W., Schippers J. (2006), *Dealing with an Ageing Labour Force: What Do European Employers Expect and Do?*, Report 73, Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, The Hague, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1106139 (dostęp: 8.06.2015).
- Eurostat, *Statistics Database*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (dostęp: 4.09.2014).
- Eurostat (2014), *Eurostat Regional Yearbook 2014*, Luxembourg.
- Holzer J.Z. (2003), *Demografia*, PWE, Warszawa.
- Kłós B. (2008), *Wiek emerytalny kobiet i mężczyzn*, „Infos”, Biuro Analiz Sejmowych, nr 3(27), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/publikacjeBAS.xsp?seria=3> (dostęp: 30.07.2013)
- Kurkiewicz J. (red.) (2012), *Demograficzne uwarunkowania i wybrane społeczno-ekonomiczne konsekwencje starzenia się ludności w krajach europejskich*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.
- MSZ (2012), *Obowiązujący wiek emerytalny w 26 państwach członkowskich UE i Chorwacji oraz ew. zapowiedzi zmian w tym zakresie*, http://www.myslowice.znp.edu.pl/ZNP/News/Zestawienie_wiek_emerytalny.pdf (dostęp: 30.08.2013).
- Nyce S.A., Schieber S.J. (2005), *The Economic Implications of Aging Societies: The Costs of Living Happily Ever After*, Cambridge University Press.
- Okólski M., Fihel A. (2012), *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- United Nations (2015), *World Population Ageing 2015*, New York.

**SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS
OF POTENTIAL LABOUR RESOURCES
IN EUROPEAN COUNTRIES**

Summary: The study presents an analysis of a subpopulation constituting potential labour resources (in particular, people aged between 15-64) in respect of certain socio-demographic characteristics in the European Union countries and selected European countries in the years 2000-2030. The focus was put on the subpopulation's age structure and its level of education.

Keywords: potential labour resources, population age structure, educational structure of population, European countries.